

در وبینار کمیته آب انجمن پسته ایران بررسی شد

کنتورهای حجمی و چالش‌ها

مریم حسنی سعدی، دبیر کمیته آب

وبینار «کنتورهای حجمی چاه‌های کشاورزی و چالش‌های آن» توسط انجمن پسته ایران روز دوشنبه ۳۰ خرداد ۱۴۰۱ برگزارشد. در این وبینار غلامرضا ممدوحی مدیر حفاظت و بهره‌برداری منابع آب شرکت آب‌منطقه‌ای خراسان رضوی، محمد کهنوجی مدیر آب و خاک سازمان جهاد کشاورزی استان کرمان، حسین ناظری باغدار منطقه فردوس خراسان جنوبی و بهروز زینلی باغدار منطقه نوق رفسنجان، حضور داشتند. برداشت به میزان مجوزهای صادره و جلوگیری از اضافه برداشت یکی از دغدغه‌های مسئولان در رابطه با کنترل میزان برداشت چاه‌های مجاز کشاورزی است. یکی از ابزارهای وزارت نیرو یا شرکت‌های آب منطقه‌ای برای کنترل برداشت آب، کنتورهای حجمی هستند. اما با توجه به اینکه نصب کنتورهای حجمی بعد از گذشت مدت زمان مدیدی بعد از صدور پروانه‌ها درحال انجام است، اجرای آن با چالش‌هایی روبه‌رو شده‌است. از این‌رو، این وبینار با هدف آشنایی کشاورزان با نحوه عملکرد کنتورهای حجمی و مشکلات پیش روی آنها برنامه‌ریزی شد.

بیان دلایل برگزاری

در ابتدای این نشست مجازی، سهیل شریف رئیس کمیته آب انجمن پسته ایران به دلایل برگزاری این وبینار و اهمیت پرداختن به این موضوع توضیحاتی ارائه نمود.

اهمیت داشتن ابزار اندازه‌گیری در مدیریت منابع آب

در ادامه، مدیر حفاظت و بهره‌برداری منابع آب شرکت آب‌منطقه‌ای خراسان رضوی به اهمیت داشتن ابزار اندازه‌گیری در مدیریت منابع آب اشاره کرد و گفت: «بدون داشتن ابزار اندازه‌گیری نمی‌توان آمار و داده درستی داشت و کنتور یکی از این ابزارهای اندازه‌گیری است. اما استفاده از آن با مشکلات بسیاری همراه است.» او ریشه این مشکلات را در نگاه تک بعدی به طرح‌های تعادل‌بخشی دانست و گفت «در طرح تعادل‌بخشی وزارت نیرو ملزم است که جلوی اضافه برداشت را بگیرد، برای جلوگیری از اضافه برداشت نیاز به کنتور است. اما شرکت‌های کنتورساز ظرفیت و توانایی تولید کنتور را ندارند! از طرفی وقتی بخواهیم برای کشاورزان کنتور نصب کنیم اعتراض می‌کنند؛ نقد کشاورزان این است که شما تنها چاه‌های مجاز را کنترل می‌کنید درحالی‌که چاه‌های غیرمجاز به برداشت ادامه می‌دهند، یا در خصوص خارج شدن سیلاب و رواناب‌ها که ذخیره‌کننده سفره هستند چرا کاری انجام نمی‌دهید؛ یا گفته می‌شود که جلوی تغذیه دشت در بالادست را گرفته‌اید، یا اینکه پساب شهری که به نوعی باید جایگزین آب کشاورزی باشد را چه کار کرده‌اید؟» غلامرضا ممدوحی، نصب و راه اندازی کنتور حجمی را کاری بسیار سخت برای شرکت‌های آب منطقه‌ای عنوان کرد و نکته بارز پیشبرد عملیاتی شدن نصب کنتور را برای استان خراسان رضوی همراهی تشکل‌های کشاوری دانست و بیان داشت: «شرکت آب‌منطقه‌ای خراسان رضوی با تشکل‌های کشاورزی تفاهم‌نامه‌ای امضا کرد و همه اطلاعات در اختیار آنها قرار داده شد، به‌طوری‌که حتی در ۲۵ شهریور هر سال جمع‌آوری دیتا در بازدید از چاه‌های پیزومتری و اطلاع از وضعیت منابع زیرزمینی با حضور یک نماینده از تشکل‌ها صورت می‌پذیرد. او افزود در واقع ما در یک اتاق شیشه‌ای هستیم که چیزی از کشاورزان پنهان نداریم.»

ممدوحی کاهش دبی پروانه‌ها که مورد اعتراض کشاورزان نیز قرار گرفته است را در راستای اجرای جیره‌بندی آب دانست و اظهار داشت: «طرح تعادل‌بخشی به صورت یک پازل است و یکی از مهم‌ترین تکه‌های آن پازل جلوگیری از اضافه برداشت است. ما در استان خراسان ابتدا با نصب کنتور و سایر اقدامات صورت گرفته از اضافه برداشت سالانه حدود ۸۸۱ میلیون مترمکعب آب جلوگیری کردیم و قرار بوده‌است که در صورت ادامه کاهش سطح سفره و اُفت آبخوان، بند ز ماده ۲۹ قانون توزیع عادلانه آب را اجرایی و آب را جیره‌بندی کنیم و قصد ما این نیست که سرمایه کشاورز و پروانه آنها را کم کنیم.»

در ادامه، مدیر حفاظت و بهره‌برداری منابع آب شرکت آب‌منطقه‌ای خراسان رضوی به تشریح وضعیت نصب کنتورهای حجمی و نتایج و تجربیات موجود در استان خراسان رضوی پرداخت و اعلام کرد: « از ۱۶ هزار حلقه از چاه‌های استان بالغ بر ۱۰ هزار حلقه مجهز به کنتور هوشمند شده‌اند.» او اظهار داشت که ۹۴ درصد از چاه‌های کشاورزی استان خراسان رضوی مجهز به کنتور هستند.

وی یکی از کارهای بزرگ شرکت آب‌منطقه‌ای خراسان رضوی در مدیریت برداشت از منابع آب را نصب مودم و کنترل از راه دور کنتورهای حجمی دانست و عنوان کرد: «با کنترل از راه دور ما می‌توانیم از مرکز کنتور کسانی که بیش از ظرفیت برداشت دارند را قطع کنیم. ما از این طریق می‌دانیم در لحظه چه تعداد از کنتورها شارژ شدند و به چه میزان شارژ داده شده‌است. بنابراین، داشتن آمار مدیریت را ساده کرده‌است.» او افزود: « با نصب کنتور از سال ۱۳۹۶ تا سال ۱۳۹۸ طی دو سال به مقدار ۵۹۰ میلیون مترمکعب کاهش مصرف برداشت از منابع آب زیرزمینی داشته‌ایم»

سپس، ممدوحی دستاوردهای نصب کنتور را این گونه برشمرد؛

ـ ۲۷،۵ درصد کاهش عمق تغییر محل چاه‌ها

ـ ۲۴،۶ درصد کاهش تقاضای تغییر محل چاه

چنانچه در کمترین حالت هزینه حفاری هر ۱۰۰ متر را ۱۰۰ میلیون در نظر بگیریم در

آن سال ۲۵ میلیارد تومان صرفه‌جویی در هزینه‌ها شد.

ـ ۱۷,۸ درصد کاهش تقاضا برای کف‌شکنی

ـ ۱۶,۷ درصد کاهش میزان عمق کف‌شکنی

اگر همان هزینه ۱۰۰ میلیون را برای کف‌شکنی هم در نظر بگیرم کشاورزان در خراسان رضوی قریب ۴ میلیارد تومان صرفه‌جویی در هزینه‌ها کردند.

ـ طبق آمار شرکت برق منطقه‌ای برای ۱۰۹۶ حلقه چاه طی سال‌های ۹۶- ۹۷- ۹۸ نشان می‌دهد در سال ۱۳۹۶ حدود ۴۹۱ میلیون کیلووات-ساعت برق مصرف شده‌است، اما در سال ۹۸ این مصرف به ۳۶۴ میلیون کیلووات-ساعت رسید که نشان می‌دهد در میزان مصرف برق هم کاهش داشته‌ایم.

مهمترین اصل در مدیریت آب، حسابداری آب است

در ادامه محمد کهنوجی، مدیر آب و خاک سازمان جهاد کشاورزی استان کرمان در خصوص اهمیت نصب کنتور عنوان داشت: «مهمترین اصل در مدیریت آب، حسابداری آب است. تا زمانی که اطلاع از میزان مصرف آب نداشته باشیم نمی‌توانیم در زمینه بهره‌وری آب موفق باشیم.» او افزود:« همیشه سهم آب کشاورزی از منابع آبی کشور را بالا اعلام می‌کنند که دلیل آن این است که میزان آب شرب و صنعت را محاسبه می‌کنند و بقیه آب را برای کشاورزی منظور می‌کنند، ولی آمار سطح زیرکشت و مطالعات میدانی وزارت جهاد نشان می‌دهد که حدود ۶۵ تا حداکثر ۷۵ درصد آب در دسترس سالانه در بخش کشاورزی مصرف می‌شود.»

کهنوجی ضمن تأکید بر تحویل حجمی آب به کشاورزان اظهار داشت: «از برنامه سوم توسعه، وزارت نیرو ملزم شده بود که به کشاورزان آب را به‌صورت حجمی تحویل دهد، مسلماً اگر آن زمان این کار صورت گرفته بود وضعیت منابع آب ما بدین شکل نبود».

مدیر آب و خاک سازمان جهاد کشاورزی استان کرمان قبل از هر گونه اقدام جهت تعدیل کردن پروانه‌های بهره‌برداری چاه‌های کشاورزی، تعیین تکلیف چاه‌های غیرمجاز و جلوگیری از اضافه برداشت را ضروری دانست. او گفت:«در بسیاری از مناطق، ما چاه‌های غیر مجاز را رها کرده‌ایم و تمام فشارها را بر روی بهره‌بردارانی که قانون‌مند هستند وارد می‌کنیم.»

هر اقدام وزارت نیرو نباید به معیشت و اقتصاد کشاورز ضربه بزند

در ادامه حسین ناظری از کشاورزان منطقه فردوس خراسان جنوبی یکی از سخنرانان این نشست مجازی بود که به بیان تجربیات و نظرات خود درباره کنتورهای حجمی پرداخت.

این باغدار منطقه فردوس به مهم‌ترین اصل در مصوبات شورای عالی آب اشاره کرد و اظهار داشت که هر اقدام وزارت نیرو نمی‌بایست به معیشت و اقتصاد کشاورز ضربه بزند. ناظری بیان داشت: «درحالی‌که مسئولان می‌گویند کشاورز از نصب کنتورها راضی هستند، اما بی‌توجه هستند که اقتصاد کشاورز نصف شده‌است». او افزود: «ما کشاورزان خواهان مصرف بی‌رویه آب نیستیم، اما دولت و وزارت نیرو در کنار نصب کنتور می‌بایست به تعهداش عمل می‌کرد تا تولید و اقتصاد کشاورز ضرر نبیند.»

ناظری در تأیید صحبت‌های ممدوحی درباره اثر نصب کنتورها گفت: «کشاورزان قبلاً ۳۶۵ روز برداشت آب داشتند، اما بعد از نصب کنتور ۲۰۴ روز در سال برداشت دارند، بنابراین طبیعی است مصرف برق و آب پایین بیاید.»

در ادامه ناظری این سوال را مطرح کرد که آیا مسئولان شرکت آب منطقه‌ای آماری از میزان تولید قبل و بعد از نصب کنتور دارند و آیا می‌دانند اقداماتشان چه تأثیری روی تولید کشاورزی گذاشته است؟

این باغدار منطقه فردوس خراسان جنوبی بیان داشت که در حال حاضر شاید کشاورزان اعتراضی نداشته باشند، اما ما کشاورزان خراسان جنوبی که چندین سال است که کنتورها را نصب کرده‌ایم، الان داریم می‌بینیم که درختان ۳۰-۴۰ ساله‌ای که کاشته‌ایم را باید خشک کنیم و از آب بیاندازیم. او افزود: «اگر به تولید کشاورزیمان لطمه‌ای وارد شده‌است، نباید کتمان شود.»

در ادامه، ناظری به مشکلات کنتورهای حجمی آب و برق که مصرف برق مبنای سنجش میزان برداشت آب قرار می‌گیرد اشاره کرد و گفت که در بسیاری موارد برق مصرف شده‌است درحالی‌که کشاورزان آبی برداشت نکرده‌اند و شارژ کنتور تمام شده است!

او درباره معضل دیگر این روزهای کشاورزان منطقه خود که هزینه برق کشاورزی افزایش یافته است، اظهار داشت: «درحالی‌که شرکت برق و شرکت آب زیر مجموعه یک سازمان هستند، کشاورزان از شرکت برق مقدار مصرفی را خریداری کرده‌اند، اما شرکت آب‌منطقه‌ای در محاسبات قدرت قراردادی را لحاظ کرده‌است که این امر باعث شده برخی از کشاورزان با جرایم سنگینی برای تجاوز از قدرت روبه‌رو شوند. اینجا کشاورز در برابر میزان برقی که از اداره برق خریداری کرده‌است، جریمه می‌پردازد!»

ناظری در پایان صحبت‌های خود به تعدیل پروانه‌های بهره‌برداری اعتراض کرد و اظهار داشت: «در نصب کنتور و با کاهش برداشت آب، کشاورزان خراسان توانستند با حذف زراعت تنها آب باغ‌هایشان را تأمین کنند، اما با تعدیل پروانه دیگر نمی‌توانند آب باغ‌هایشان را تأمین کنند و کشاورزی دیگر باقی نمی‌ماند.»

کنترل بدون توجه به نیاز آبی، به نابودی کشاورزی می‌انجامد

بهروز زینلی باغدار پیشرو منطقه نوق به متفاوت بودن معضلات نصب کنتورها در مناطق مختلف اشاره کرد و گفت: «تفاوتی که بین منطقه‌ای مثل رفسنجان با سایر مناطق وجود دارد در این است که در استان‌های دیگر بخشی از کشاورزی، باغداری و بخشی دیگر زراعت بوده‌است که با حذف زراعت و اختصاص آب تنها به باغات توانستند تا حدودی کمبود آب را تأمین کنند. درحالی‌که در منطقهٔ ما از ابتدا ۱۰۰ درصد باغریزی شده‌است.» او افزود: «اصل کنترل کردن درست است، اما این نحوه کنترل با کنتورها بدون برنامه‌ریزی و در نظر نگرفتن سطح زیر کشت و نیاز آبی به نابودی کشاورزی خواهد انجامید.»

باغدار پیشرو منطقه نوق رفسنجان مشکلات آب را ساختاری دانست و آن را ناشی از صدور پروانه بیش از توان سفره از سوی وزارت نیرو برشمرد و اذعان داشت کشاورزان خلافی مرتکب نشده‌اند و با اتکا به پروانه‌های صادره کشاورزی کرده‌اند.

زینلی گفت: «در شهرستان رفسنجان تنها کنتورهای حجمی آب و برق نصب شده‌است که تجربه سایر استان‌ها هم نشان داده این کنتورهای حجمی آب و برق مشکل دارند.»

در ادامه، وی به برنامه تعدیل پروانه‌ها از سوی شرکت‌های آب منطقه‌ای اشاره کرد و گفت: «در حال حاضر ۲۵ الی ۵۰ درصد از پروانه مجاز را کم کرده‌اند. این اقدام به‌صورت دستوری و بدون اینکه محاسبات درستی انجام شده‌باشد صورت گرفته‌است و شرکت‌های آب منطقه‌ای با اینکه پروانه زیادی صادر کرده‌اند و مقصر هستند باز حاضر نیستند بیایند با کشاورزان تعامل و مشورت کنند و تنها از ابزار تهدید استفاده می‌کنند.» وی قطع برق کشاورزی را یکی دیگر از اقدامات دستوری وزارت نیرو نام برد که به کشاورزان و تولید خسارت سنگینی وارد کرده‌است.

در پایان، این باغدار پیشرو تصریح کرد: «این‌گونه اقدامات در درازمدت مسلماً باعث فرار سرمایه‌ها از بخش کشاورزی می‌شود و کشور را به واردکننده مواد غذایی تبدیل می‌کند. او افزود ما کشاورزان پذیرفته‌ایم که آب کم است، اما باید برنامه‌ریزی کرد و خسارت کشاورزان نیز جبران گردد. راه‌حل‌ها نباید به نابودی ما کشاورزان بیانجامد.»